

A BATSÁNYIAK TAPOLCÁN

Batsányi János 1816-ban spielbergi kihallgatásakor ezt mondta jegyzőkönyvbe: ¹ „Nevem Bacsányi János, 53-ik életévetem fogom betölteni, a zalamegyei Tapolcán születtem, római katolikus vallású s nős vagyok. Atyám, kit már hétéves koromban elvesztettem, Bacsányi György volt, ki mint szabad polgár (freier Privatmann) vagyonából élt Tapolcán. Anyámat, ki már szintén meghalt, Benes Katalinnak hívták. Két testvérem volt, Katalin és az idősebb Anna, de már rég nem hallottam róluk, azt sem tudom, hol tartózkodnak és arról sincs tudomásom, hogy életben vannak-e még. Fivéreim nincsenek.”

Az említett spielbergi kihallgatás során mondja még jegyzőkönyvbe: „Habár nem ragaszkodom nemességemhez, tény, hogy az vagyok. Miután őseim Pozsony megyéből származnak s csak a XVIII. század kezdetén, az akkori zavaros viszonyok között, midőn a család tartózkodási helyét Tapolcára tette át, veszett el nemesi előjoguk.”

A spielbergi jegyzőkönyv szerint Batsányi János szülei a XVIII. század elején költöztek Tapolcára. A tapolcai római katolikus plébánia anyakönyveiből, melyek 1726-tól vannak meg, ² az derült ki, hogy Bacsányi György jóval később költözött családjával Tapolcára. Ezekben az anyakönyvekben 1751-ben találjuk az első bejegyzést Bacsányi György családjára vonatkozóan. 1751 november 16-án keresztelték meg „Bacsányi” Ferencet, kinek szülei „Georgius Bocanyi et Catherina Benecki”. A Benecki név a Benes családnév torzulása lehet. A Bacsányi család — költönc családja — 1750-ben költözött Tapolcára, mivel a Ferenc fiuknál egy évvel idősebb Anna ³ keresztelési bejegyzését a tapolcai anyakönyvben nem találjuk. Bacsányi György nevével egyébként 1750-ben felvett adóösszeírásban már Tapolcán találkozunk. ⁴

Tapolca 1715. évi összeírásában Batsányi, Bacsányi, Bocányi, Bocsányi vagy Bucsányi családnév — ezekben a formákban jelentkeznek később az anyakönyvekben — nem szerepel még. ⁵ 1726-ban tűnik fel Bocsány János neve, aki ekkor keresztapa volt. Az 1727. január 8-án született Szücs János szülei Szücs János és Bocsani Katalin. 1727-ben Bacsányi János keresztapa. 1729-ben Bacsányi János Marianna nevű lánya Molnár Andrással esküdt meg. 1734-ben Bucsányi János násznagy volt, ebből adódóan nem lehetett már fiatal.

Gyér adatainak tükrében úgy tűnik, hogy ez a különböző írásmóddal feljegyzett Bacsányi János telepedett le családjával Tapolcán, valamikor 1715 és 1726 közti időben. Katalin lányát Szücs János vette feleségül, Marianna nevű lánya Molnár And-

rással esküdt meg. Szücs János elhalálozott, mert a későbbiekben Bacsányi Katalin házasságából 1735. február 4-én Marianna, 1737. szeptember 12-én Erzsébet, 1742. október 16-án Teréz, 1745. február 20-án József és 1747. június 25-én Ferenc nevű gyermek született.

Baczani Mária Magdolna Csutor András felesége lett. Házasságukból született 1737. április 13-án Ignác, 1739. április 15-én Julianna, 1741. június 30-án Ferenc, 1743. május 26-án Marianna, 1745. november 28-án Katalin, 1748. április 25-én Ágnes és 1750. július 22-én József.

Bacsányi János családjában csupán egy fiúról tudunk, Jánosról, aki Torma Juditot vette feleségül. Nevét Baczani alakban találjuk az anyakönyvben, mikor 1738. november 5-én Imre nevű fiát keresztelték. 1740. május 9-én Katalin, 1742. január 16-án Borbála, 1741. június 28-án László és 1746. november 8-án János nevű gyermekük nevét olvashatjuk a keresztelési anyakönyvben.

1741. május 7-én esküdt meg Bacsányi Erzsébet Prenner Ferenc iskolamesterrel. Ebből a házasságból 1742. május 7-én született Ferenc és 1744. március 25-én Gábor.

Nagy a valószínűsége, hogy a Tapolcára elsőnek költözött Bacsányi János testvére vagy inkább nagybátyja volt költönc édesapjának, Bacsányi Györgynek ugyanis említett spielbergi kihallgatása során a XVIII. század elejét jelölte meg a család átköltözési idejéül, amikor nemeslevelük is elveszett. Bacsányi György családja viszont — mint említettük már — csak 1750-ben került Tapolcára, nyilvánvalóan rokoni biztatásra.

Az 1750-es megyei adóösszeírásban ⁶ Tapolcán szereplő Bacsányi János szücsön (pellio) kívül Bacsányi György szücs nevét is megtaláljuk. Teljes gazda volt, volt akkor egy tehene, egy növénydek marhája és 20 akó bora. Gabonája nem volt. Mesterségéből évi 20 forint a jövedelme.

A Tapolcára került Bacsányi György családjában volt egy kislány, Anna, majd — mint említettük már — megszületett 1751-ben Ferenc fiuk. 1754. augusztus 27-én született Bocsányi György és Penis Katalin Éva nevű leánya. Az anya torzultan irt nevében nem nehéz a Benes név felismerése. Az 1754-es összeírás szerint ⁷ Bacsányi Györgynek és Benes Katalinnak egy Ferenc nevű fia és egy Julianna nevű leánya volt. Julianna nyilvánvalóan a már ismert Annával azonos.

1760. május 11-én született Batsányi György (anya neve nincs kiírva) Éva nevű lánya. Ez az Éva sem élt sokáig, alább látjuk majd, hogy 1771-ben már nem volt életben.

1763. május 9-én a következő bejegyzést találjuk a tapolcai római katolikus plébánia keresztelési anyakönyvében: „Infans: Joannes. — Parentes: Georgius Bucsányi et Catharina. — Patrini: Joannes Fazokas et Marianna Poór. — Annus et dies: Ao 1763 die 9-a maj. — Baptisans: Joannes Felkis Parochus Tapol. — Locus: Tapol.”

A keresztelési anyakönyvben szereplő Bucsányi György Bacsányi Györggyel azonos. Az anyának csak a keresztnéve van beírva. Valaki más tintával és más kézírással beírta az anyakönyvbe a „Mészáros” vezetéknevet. Nyilván, a hamis bejegyzés alapján írta Koroda Miklós, hogy költőnk édesanyja Mészáros Katalin.⁸

A házaspár több gyermekéről nem emlékezik meg az anyakönyv. Az 1771. évi összeírásban viszont⁹ a következőket találhatjuk: „Hospes: Catharina Beresz, vidua, 38 annorum. — Franciscus Bucsányi coelebs 18 annorum. — Johannes 8 annorum. — Anna 19 annorum. — Catharina 13 annorum.”

A Beresz név nyilván a Benes elírása. Benes Katalin özvegyasszony 38 éves volt akkor, születése így 1733-ra tehető. A későbbiekben látjuk majd, hogy Benes Katalin 1730-ban született, az összeíráskor tehát 41 éves volt. Érdekes, hogy a családtagok életkora is téves! Bucsányi, valójában Bacsányi Ferencet 18 évesnek mondták be és írták össze. Említettük viszont, hogy ez a Ferenc 1751-ben született, életkora így az összeíráskor 20 év volt. Anna az összeírásban 19 évesként szerepel, pedig legalább egy évvel idősebb volt Ferencnél. Katalin születési bejegyzését nem találjuk az anyakönyvekben, viszont szerepel, hogy a 20 éves Bacsányi Katalin 1773-ban kötött házasságot Lukonics József sümegi özvegygel. Katalin születési éve ezek szerint 1753 és az összeíráskor valójában 18 éves volt. Egyedül János életkora, a 8 év felel meg a valóságnak.

Bacsányi Ferenc sorsa ismeretlen. 1816-ban a költő spielbergi kihallgatásakor már nem volt életben.

A költő édesapja, Bacsányi György szücs 1770-ben halt meg. A spielbergi kihallgatás jegyzőkönyve szerint — mint említettük — Bacsányi János hétéves korában vesztette el édesapját. Bacsányi György neve nem szerepel a tapolcai halotti anyakönyvben, annak ellenére, hogy Tapolcán temették el. Bacsányi János írja¹⁰ 1800. augusztus 1-én, utolsó tapolcai látogatása idején: „Szent nekem a hazai földnek minden göröngye, melyen napvilágot láttam s melyben szülőim és szeretteim hamvai pihennek.”

Bacsányi György halálának éve az 1770. évi adóösszeírásokból¹¹ is kiderül. Két összeírás készült abban az évben. Három Bacsányi család szerepel az összeírásokban. Bacsányi Györggyel csak az első összeírásban találkozunk. Félteles jobbágy volt, állata nincs. Van 10 mérő őszi, 9 mérő tavaszi gabonája és 22 akó bora. A második összeírásban már „vidua Georgii Bacsányi”, Bacsányi György özvegye van összeírva, hattelkes családjával, akik közül kettő köteles adófizetésre. Van egy tehene, 1 mérő búzája, 9 mérő rozsa, 9 mérő kukoricája, 10 akat szőlője és 22 akó bora.

Ezekből az adatokból kétségtelen, hogy Bacsányi György a rokon Bacsányiakkal egyetemben

jobbágyként élt és adózott Tapolcán. A spielbergi kihallgatás említett „vagyonából élő” magánzó kitétele talán a költő állítólagos nemességét volt hivatva alátámasztani, vagy a megszépítő idő távlatra szülte ezt az összegezést. Bacsányi György családja nem volt földhözragadt szegény, földjük, szőlőjük volt, a mesterség is jövedelmezett. Jómódúnak azonban nem nevezhetjük a családot.

Nagy Iván a következőket írja:¹² „Bacsányi család. E nemes családból János, a költő és író lett ismeretessé.” Kempelen Béla már óvatosabban fogalmaz:¹³ „Bacsányi. Nagy Iván I. 81. szerint nemes család, adataink azonban nincsenek erről. Kivált a családból János (1763—1845) a költő.”

Zala megye 1786., 1829. és 1845. évi nagy nemesi összeírásairól jó betűsoros mutatók állnak rendelkezésünkre, de ezekben Bacsányi vagy Bacsányi családnév nem fordul elő. A család nemességét Zala megye tehát nem ismerte el.

Horánszky Lajos nem talál magyarázatot Bacsányi János és Kazinczy Ferenc kassai ellentétére.¹⁴ Szerb Antal szerint¹⁵ az ok „társadalmi szakadék”. Mint írja: „Kazinczy előkelő nemesfiú volt. Bacsányi jobbágyi selfmademan, kit ezer mellőzés kérésített el és tett bizalmatlanná és forradalmivá.”

Nem Bacsányi életútjával, csak a Bacsányiak tapolcai sorsával kívánunk foglalkozni. Így el kell mondanunk, hogy özvegy Bacsányi Györgyné, született Benes Katalin 1800. július 31-én, hetvenéves korában halt meg, a tapolcai plébánia halotti anyakönyve szerint. Édesanyja haláláról Bacsányi János is megemlékezik Tapolcáról, Baumberg Gabriellának írt levelében:¹⁶ „Megérkezésem előtt három nappal, ép nevednek ünnepén, 70 éves édesanyám beteg lett. Midőn megérkeztem, a halál küszöbén állott, de egy időre magához térítette az öröm, hogy fiát oly hosszú idő után viszontláthatja.”

A levél későbbi részében olvashatjuk: „Két testvérem van még életben, mindkettő hosszú idő óta özvegy. A végrendeletet, mely kis vagyonkánkról szól, ma, vagy holnap felnyitatom; én magamnak semmit sem követelek e vagyonból. Mielőtt elutazom, itt mindent rendbe akarok hozni, mert egyik testvérem egy lelketlen rossz nő, ki dacára, hogy maga elég vagyonos, képes volna másik nemeslelkű jó testvéremnek, ki édesanyánknak s irig önfeláldozó ápolója volt, kellemetlenségeket okozni.”

Kik voltak ezek a nővérek? Nyilván az 1771-es összeírásban már említett Anna és Katalin. Horánszky Lajos szerint¹⁷ az anyát ápoló jó testvér Büky Imréné, született Bacsányi Katalin. A tizenhat éves Bacsányi Katalin 1774. február 8-án kötött házasságot a huszonkét éves Büky Imrével. Bacsányi Katalin ezek szerint 1758-ban született. Ezen idő tájt csupán 1757. január 10-én született Bacsányi Katalin és ikertestvére, Erzsébet keresztelését találjuk az anyakönyvben, kiknek szülei Bacsányi György és Mészáros Katalin. Bükyné Bacsányi Katalin édesanyja ezek szerint Mészáros Katalin, így nem lehetett a költő testvére!

Kérdés ezek után, hogy a költő testvérei közül ki ápolta édesanyjukat? Itt a házassági anyakönyv vezet nyomra. 1772. március 1-én esküdött Bohannyi Anna Borbás Lászlóval. 1773. június 14-én kötött házasságot Bacsányi Katalin húszéves hajadon Lukonics József harmincöt éves sümegi özvegygel.

Borbás Lászlóné Tapolcán lakott és 11 gyermeke született. A gyermekek keresztelésével kapcsolatos anyakönyvi bejegyzésben a férj neve 1777-ben Borobás, 1778-ban Borbás, 1780-ban és 1783-ban Barabás. Ezt követően a születési és halálozási anyakönyv egyaránt a Barabás nevet használja.

Bacsányi Anna és Borbás vagy Barabás László házasságából 1774. május 4-én született Julianna, 1775. július 29-én Anna, 1776. szeptember 6-án Anna, 1777. szeptember 16-án Ferenc, 1778. október 8-án Éva, 1780. december 15-én János, 1783. november 3-án László, 1787. március 7-én József, 1788. február 25-én József, 1790. augusztus 25-én Ferenc, 1791. augusztus 30-án Ferenc.

A gyerekek közül az 1786. március 27-én két és fél éves korában elhalt László és az 1789. október 30-án tizenöt éves korában elhalt Julianna van anyakönyvezve. A családban szereplő azonos keresztnév alapján az 1775-ben született Anna, az 1777-ben és 1790-ben született Ferenc és az 1787-ben született József halálával számolhatunk.

A halotti anyakönyv szerint 1795. február 24-én 48 éves korában meghalt Barabás László, Bacsányi Anna férje. A családban öt élő gyerek volt akkor, a legidősebb Anna 19 éves, a legfiatalabb Ferenc 4 éves.

A Sümegre került Lukonics Józsefnének három gyermeke született. Ferencet Sümegen keresztelték 1775. november 29-én, ugyancsak Sümegen keresztelték 1777. július 31-én Györgyöt is. A Sáskán született Antalt Tapolcán keresztelték 1780. január 19-én. A sümegi Lukonicsok jómódúak voltak, megyei tisztviselők is kerültek ki a családból.

A Tapolcán élő öt gyermekkel özvegyen maradt Borbás vagy Barabás Lászlóné ápolhatta édesanyjukat. Ő volt az, aki támogatásra szorult. A költő még linzi száműzetése idején, anyagi gondok közepette is segítette öreg nénjét.¹⁶

1906. március 16-án meghalt a hatvanéves Bacsányi Gyula. Vele haltak ki Tapolcán a Bacsányiak.

JEGYZETEK

1. HORÁNSZKY Lajos: Bacsányi János és kora. Bp., 1907, 67.
2. A veszprémi egyházmegye papságának névtára, 1975. Veszprém, 1975. 160.
3. Veszprémi Püspöki Levéltár: Conscriptio animarum distr. Tapolcaen. Anno 1771, pag. 284.
4. Zala Megyei Levéltár: Conscriptioes universales, Anno 1750, fasc. 5.
5. OL. 1715. évi összeírás, Appidum Tapolcza.
6. v.ö.: 4. jegyzet.
7. Veszprémi Püspöki Levéltár: Conscriptio animarum distr. Keszthelyien. Anno 1757, pag. 661.
8. KORODA Miklós: Megvilágosodott már. Bp., 1963, 81.
9. V. ö.: 3. jegyzet.
10. HORÁNSZKY Lajos: i. m., 66.
11. Zala Megyei Levéltár: Conscriptioes universales O. 46/26 és O. 46/27.
12. NAGY Iván: Magyarország családai, I. Pest, 1857, 81.
13. KEMPELEN Béla: Magyar nemes családok, I. Bp., 1911, 199.
14. HORÁNSZKY Lajos: i. m., 73.
15. SZERB Antal: Magyar irodalomtörténet. Bp., 1978, 249.
16. HORÁNSZKY Lajos: i. m., 68.
17. I. m. 69.
18. SZINNYEI Ferenc: Bacsányi János. Bp., 1904. 125.

LAJOS GYÖRGY

DIE BATSÁNYIS IN TAPOLCA

Der Verfasser versucht es mit Hilfe der Matrikel der katholischen Kirche zu rekonstruieren, wie sich die zahlreiche Batsányi-Familie in Tapolca im XVIII Jahrhundert niedergelassen hat. Er legt überhaupt einen be-

sonderen Wert darauf, wie da die Familie des berühmten Dichters lebte, wie sie sich gefühlt hat.

Die Matrikel hilft es zu beweisen, wieviele Mitglieder die Familie gehabt hat, was für einen Rechtsgrund und was für einen Einfluss sie da gehabt haben.

